

Wat schrijf dat blif (1)

Goaitsen van der Vliet in 't *Inschrien* 2010-4

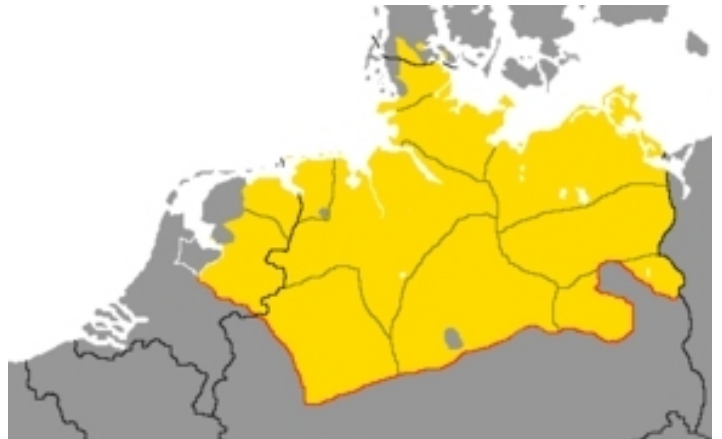
De Twentse Taalbank is een feit. De lezers van De Twentsche Courant Tubantia wisten dat al sinds woensdag 1 september, toen ons regionaal dagblad op de voorpagina melding maakte van een *Reddingsactie voor het Twents* en op pagina 2 en 3 zelfs van een dito *Deltaplan* en van een *uiterste poging om de streektaal voor het nageslacht te bewaren*. Een mooi verhaal van Gerard Lage Venterink, hoewel ik zelf de woorden wat minder dramatisch zou hebben gekozen. In ieder geval kwam de boodschap goed over, gezien de positieve reacties die we kregen. Reacties die varieerden van vriendelijke gelukwensen tot prachtige oude geluidsopnames van nog veel oudere platsprekers. Het begin is er. Dit stukje wil dan ook het eerste zijn in een serie over de achtergronden en wederwaardigheden van de Twentse Taalbank die die eerste september officieel van start ging als meerjarig project van de Oudheidkamer Twente met forse financiële steun van de Provincie Overijssel en de Mondriaan Stichting.

Het idee om systematisch alle min of meer relevante uitingen in en over een (streek)taal te verzamelen is niet nieuw. Rond 1975 was ik al vertrouwd met het bestaan van een Fries Letterkundig Museum en Documentatiecentrum. Bij mijn eerste stapjes in de tuin van de Friese letteren was ik mij, net als de meeste collegaschrijvers en -dichters in die tijd, zeer bewust van het gegeven dat al onze publicaties werden verzameld en veiliggesteld voor het nageslacht. Niet voor de eeuwigheid misschien, maar ze kregen er toch een zekere meerwaarde door. Toen ik me voldoende had bewezen, ook als frontman van de eerste Friestalige rockband, kwam er zelfs een professionele fotograaf langs om van mij een schrijversportret voor het FLMD te maken.

Jaren later, sinds 1986 als kleine uitgever in Enschede, stuurde ik iedere nieuwe uitgave als vanzelfsprekend naar het gratis antwoordnummer van het Depot van Nederlandse Publicaties van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, en naar het FLMD als het een Fries boek betrof. Het verbaasde me dat er in Twente niet zo'n regeling was, toen ik in 1992 met Twentstalige uitgaven begon. Een Twents

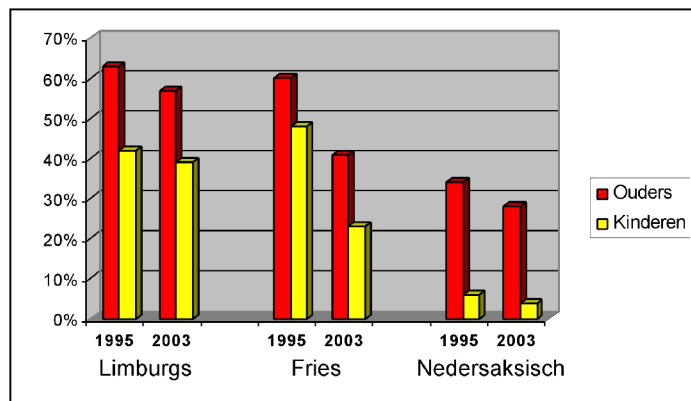
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum was er niet. Wel een Vereniging Oudheidkamer Twente die zich toen nog verre van de streektaal hield en een instituut dat zich dan wel Twente Akademie noemde, maar in mijn ogen weinig weg had van de Fryske Akademy in Leeuwarden waar wetenschappelijke ambities en overheidssubsidies elkaar mooi overeind hielden. Het Fries was duidelijk bevoorrecht als tweede landstaal, terwijl er van enige erkenning van het Nedersaksisch als minderheidstaal nog geen sprake was, laat staan van het Twents.

Na het samengaan van beide Twentse organisaties in het Van Deinse Instituut in 1996 en de aanstelling van een streektaalconsulent, kwam de nadruk meer te liggen op het behoud van het Twents als omgangstaal dan op het actief verzamelen en onderzoeken van alle mogelijke verschijningsvormen van dit cultureel erfgoed, dat ook toen al jaren sterk aan slijtage onderhevig was. Dat kwam door nog een ander verschil met Friesland. In de meeste Friese gezinnen werd voornamelijk Fries gesproken, terwijl bijna alle Twentstalige ouders die ik hier leerde kennen, hun kinderen zo goed en zo kwaad als het ging in het Nederlands grootbrachten. Zo werd, vooral in de grotere plaatsen, de *moderspraak* meer en meer de taal van opa en oma. Op het platteland ging en gaat deze ontwikkeling minder snel, maar ook daar zal uiteindelijk de landstaal, of wat daar voor door moet gaan, de streektaal hebben verdrongen. Hetzelfde zien we in de rest van het Nedersaksische taalgebied, dat zich ooit eens uitstreckte van Blaricum tot in Litouwen.

Illustratief voor Nederland is een onderzoek van Geert Driessen van de Radboud Universiteit in Nijmegen waaruit blijkt, dat in 2003 in gezinnen met

schoolgaande kinderen nog 28% van de ouders in het Nedersaksische taalgebied de streektaal sprak, tegen slechts 4% van hun kinderen. Dat belooft niet veel goeds voor het percentage dialectsprekers als we een generatie verder zijn.

Het verloop van de cijfers voor mijn eigen moedertaal laat zien, dat zo'n ontwikkeling zich ondertussen ook al in Friesland voltrekt, ondanks de miljoenen die er de afgelopen decennia in taalbevorderende organisaties en projecten zijn gestoken. Sprak in 1995 nog 60% van de ouders Fries en 48% van hun kinderen, in 2003 waren deze percentages respectievelijk nog maar 41% en 23%. Getallen waar ik van schrik, omdat ze raken aan de basis van mijn identiteit. Maar wat wil je uiteindelijk. Het is de jeugd die de toekomst heeft, en de taal.

Terug naar Twente. Ook hier is de streektaal een eeuwenoud cultureel erfgoed dat we graag zo goed mogelijk voor het nageslacht behouden, in al haar facetten en verschijningsvormen. In 't *Inschrien* nummer 2009-3 heb ik in grote lijnen al aangegeven hoe en waarom de Oudheidkamer Twente dit aan wil pakken onder de noemer Twentse Taalbank. Niet als reddingsactie om de toekomst van het Twents in het maatschappelijk verkeer veilig te stellen, maar als hoognodige inhaalslag. Er is hier de afgelopen jaren veel blijven liggen waar het gaat om het verzamelen, inventariseren en toegankelijk maken van alle mogelijke Twentse taaluitingen. Met de toegezegde subsidies en de hulp van andere organisaties op het gebied van de streekcultuur en van het publiek, kunnen we daar nu serieus werk van maken.

In deze beginfase ligt de nadruk vooral op het opzetten van de organisatie, de website en de database. Los daarvan houdt het veiligstellen van materiaal dat anders misschien verloren zou gaan, de hoogste prioriteit. Tegen de tijd dat dit stukje in druk verschijnt, zijn we hopelijk al in het bezit gekomen van nagelaten geschriften van de Rijssense schrijver Willem van Wijngaarden (1818-1882) en van correspondentie van de Enschedese taalkundige Herman Bezoen (1908-1953).

Ook het opvullen van hiaten in onze streektaalcollectie in de bibliotheek van TwentseWelle is een belangrijk doel. Zo nu en dan kom ik een publicatie tegen die we nog niet blijken te hebben. Meestal betreft dit een plaatselijke uitgave, zoals bijvoorbeeld de *Schetsen uit het leven van de Weiteman en tafreelen uit de Weitemanslanden* (1936), een *Tooneelspel in achttien tafreelen* van ene M. Hammink uit Almelo. Dit bijzondere, in eigen beheer uitgegeven boekwerkje is grotendeels gesteld in een taal die sterk doet denken aan het Geesters uit de woordenboeken van Jan Kottink en de vooroorlogse columns die Bernard Krikhaar als Toon Tukker schreef voor de Twentsche Courant.

Van de onbekende Almelse auteur weten we inmiddels dat hij Mannes heette, in 1872 geboren werd in Ambt Almelo, fabriekschef was bij de textiel-fabriek van Hedeman en in 1945 overleed in Almelo. We willen nu wel graag wat meer over hem te weten komen, en vooral, of er nog meer Twentse teksten van zijn hand zijn overgeleverd. Lezers die hier bekend mee zijn of voor ons op onderzoek uit willen gaan, zijn van harte welkom!